

किहुं क्षेत्रमा प्रचलित कृष्ण चरित्रमा आधारित बालनको अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र
सङ्कायअन्तर्गतपृथ्वीनारायण क्याम्पस नेपाली विषयको स्नातकोत्तर तह दोस्रो
वर्षको दसौं पत्र (५१०-१) को प्रयोजनका निम्ति प्रस्तुत
शोधपत्र

शोधकर्ता

शोभाकान्त गौतम

क्याम्पस रोल नं. : ४६ (०६६)

दोस्रो वर्षको परीक्षाको रोल नं. :

पृथ्वीनारायण क्याम्पस

नेपाली विभाग

पोखरा

२०७३

शोध निर्देशकको सिफारिस

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्कायअन्तर्गत पृथ्वीनारायण बहुमुखी क्याम्पस पोखरा, कास्की स्नातकोत्तर तह, नेपाली दोस्रो वर्षको छात्र शोभाकान्त गौतमले किहुँ क्षेत्रमा प्रचलित कृष्ण चरित्रमा आधारित बालनको अध्ययन शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र मेरो निर्देशनमा तयार पार्नु भएको हो । परिश्रमपूर्वक तयार पारिएको प्रस्तुत शोधपत्रबाट म सन्तुष्ट छु र यसको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि नेपाली शिक्षण विभागसमक्ष सिफारिस गर्दछु ।

.....
डा. यमनाथ तिमिल्सिना

शोध निर्देशक

पृथ्वीनारायण बहुमुखी क्याम्पस

नेपाली शिक्षण विभाग

पोखरा, कास्की

मिति - २०७३/१२/२१

सन् ३४१२०१७

कृतज्ञता ज्ञापन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय, पृथ्वीनारायण क्याम्पस नेपाली विभागअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दशौं पत्रको प्रयोजनका निमित्त तनहुँ जिल्लाको किहुँ क्षेत्रमा प्रचलित कृष्ण चरित्रमा आधारित बालनको अध्ययन शीर्षकको यो शोधकार्य मैले आदरणीय गुरु डा. यमनाथ तिमिल्सिनाज्यूको निर्देशनमा तयार पारेको हुँ । सर्वप्रथम म उहाँको सद्भावपूर्ण सल्लाह, सुझाव र कुशल निर्देशनप्रति हृदयदेखि नै कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । साथैमेरो यस कार्यमा आवश्यक सल्लाह र प्रेरणा थपिदिने नेपाली विभागका विभागीय प्रमुख आदरणीय गुरु सहप्रा. कृष्णप्रसाद पौडेल लगायत अन्य गुरुवर्गमा हार्दिक आभार प्रकट लगायत अन्य गुरुवर्गमा हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । आवश्यक सामाग्री सङ्कलनमा सहयोग गर्नुहुने गोविन्दशरण उपाध्याय, शोभाकान्त लम्साल र सुशिल ढुङ्गानालाई पनि हार्दिक कृतज्ञता प्रकट गर्दछु ।

विभिन्न अवसरमा कुनै भर्को नमानी बालन गीत बालन भजन टिपाई सहयोग पु-याउनुहुने किहुँ बालन समुहका संयोजक आदरणीय दाजु तुलसी सिग्देल ज्यू प्रति विशेष आभार प्रकट गर्दछु । यसरी नै यस शोधपत्रलाई अगाडि बढाउन सहयोग पुऱ्याउने जीवनसङ्गीनी नम्रता गौतम र भाई लक्ष्मीकान्त गौतमलाई पनि सम्भन चाहन्छु ।

मलाई वाल्यकालदेखिनै अहोरात्र सुख दुःख सहदै शिक्षा आर्जन गर्न प्रेरित गर्दै उपर्युक्त वातावरण मिलाई यस स्थानसम्म ल्याइपुऱ्याउन जुन किसिमले ममता प्रेरणा र प्रोत्साहन दिनुहुने माता मुक्तिसरा गौतम, गोलोकवासी पिता युवराज गौतमज्यू प्रति श्रद्धावनत वन्दना गर्दछु । अध्ययन कार्यमा सहयोग पुऱ्याउनुहुने श्रीधर सुवेदी, दामोदर सिग्देल महमद अजिमिया, सद्भाव लम्साल, ढकनाथ सिग्देल, चुडामणि पौडेल, शिवदत्त रेग्मी, निलकण्ठ सिग्देल, नविन लम्साल, निर्मल लम्साल लाई पनि कृतज्ञता प्रकट गर्दछु ।

यस शोधपत्रलाई शुद्धसंग टाइप गरेर विशेष सहयोग पुऱ्याउनुहुने परफेक्ट कम्प्युटर एण्ड साइवर सेन्टरका प्रोपाइटर श्री सुशिल ढुङ्गानाप्रति पनि धन्यवाद व्यक्त गर्दै आवश्यक मूल्याङ्कनको लागि पृथ्वीनारायण क्याम्पस, नेपाली विभाग समक्ष प्रस्तुत गर्दछु ।

मिति : २०७३/ १२/१६

सन् ३१४१२०१७

शोभाकान्त गौतम

शोधार्थी

क्याम्पस रोल नं. :

दोस्रो वर्षको परीक्षा रोल नं.

नेपाली विभाग

पृथ्वीनारायण क्याम्पस

विषय सूची

शोध निर्देशकको सिफारिस
स्वीकृति पत्र
कृतज्ञता ज्ञापन

परिच्छेद एक : शोध परिचय	१-५
१.१ शोध शीर्षक	१
१.२ शोध प्रयोजन	१
१.३ समस्याकथन	१
१.४ शोधको उद्देश्य	२
१.५ पूर्वकार्यको समीक्षा	२
१.६ शोधको औचित्य	३
१.७ शोध कार्यको क्षेत्र र सीमा	४
१.८ सामाग्री सङ्कलन विधि	४
१.९ शोध विधि	४
१.१० शोधपत्रको रूपरेखा	५

परिच्छेद दुई : लोकसाहित्यको सैद्धान्तिक परिचय	६-२५
२.१ लोकसाहित्यको परिचय	६
२.२ लोकसाहित्यको परिभाषा	७
२.३ लोकसाहित्यको विशेषता	८
२.४ लोकसाहित्यको प्रयोजन तथा महत्त्व	१०
२.५ लोकसाहित्यका विधाहरू	११
२.६ लोकनाटक परिचय र परिभाषा	१२
२.७ शास्त्रीय नाटक र लोकनाटक	१३
२.८ नाटकको उत्पत्ति	१५
२.९ नेपाली नाटकको विकास र प्रदर्शन परम्परा	१६
२.१० लोकनाटकको वर्गीकरण	१९

२.११ लोकनाटकका विशेषताहरू	२०
२.१२ लोकनाटकका तत्त्वहरू	२२

परिच्छेद तीन : बालनको सैद्धान्तिक परिचय २६-४०

३.१ बालनको परिचय र परिभाषा	२६
३.२ बालनको उत्पत्ति	२७
३.३ बालनको विकास तथा प्रदर्शन परम्परा	२९
३.४ बालनका विशेषताहरू	३२
३.४.१ नान्दी	३२
३.४.२ आशिका	३२
३.४.३ आनुष्ठानिकता	३२
३.४.४ पुरुषपात्रको प्रयोग	३३
३.४.५ अनौपचारिक लोकमञ्च	३३
३.५ बालन लोकनाटकको संरचना	३३
३.५.१ कथानक	३३
३.५.२ पात्र	३४
३.५.२.१ गुरु	३४
३.५.२.२ नर्तक/नर्तकी	३४
३.५.२.३ वाद्यवादन टोली तथा गायक	३४
३.५.२.४ अभिनय गर्ने	३५
३.५.२.५ रक्षक	३५
३.५.३ सङ्गीत	३५
३.५.४ अभिनय	३५
३.५.५ संवाद	३५
३.५.६ भेषभूषा	३६
३.५.७ मञ्च	३६
३.५.८ भाषा	३६
३.५.९ उद्देश्य	३६

३.६	बालनको वर्गीकरण	३६
	३.६.१ कृष्ण चरित्रमा आधारित बालन	३७
	३.६.२ राम चरित्रमा आधारित बालन	३७
	३.६.३ विविध चरित्रमा आधारित बालन	३७
३.७	बालनको विवेचना	३८
	३.७.१ काव्यशास्त्रीय विवेचना	३८
	३.७.२ छन्द	३८
	३.७.३ अलङ्कार	३८
	३.७.४ बालनमा रस	४०

परिच्छेद चार : किहुँ क्षेत्रमा प्रस्तुत गरिने कृष्णचरित्रमा आधारित

	बालनको अध्ययन	४१-५६
४.१	कृष्ण चरित्रमा आधारित बालनको परिचय	४१
४.२	किहुँ क्षेत्रको सामान्य परिचय	४१
४.३	किहुँ क्षेत्रमा कृष्ण चरित्रमा आधारित बालनको परिचय	४३
	४.३.१. प्रदर्शन परम्परा	४४
	४.३.२ बालन प्रस्तुति परिचय	४५
	४.३.३ बालनको कथानक प्रस्तुति	४६
	४.३.४ पात्र विधान र भेषभूषा	५३
	४.३.५ दृश्य विधान	५४
	४.३.५.१ पहिलो दृश्य	५४
	४.३.५.२ दोस्रो दृश्य	५४
	४.३.५.३ तेस्रो दृश्य	५४
	४.३.५.४ चौथो दृश्य	५४
	४.३.५.५ पाँचौँ दृश्य	५५
	४.३.५.६ छैटौँ दृश्य	५५
	४.३.५.७ सातौँ दृश्य	५५
	४.३.६ भाषा संवाद	५५

४.३.७ मञ्च अभिनय		५५
४.३.८ सङ्गीत		५६
४.३.९ उद्देश्य		५६
परिच्छेद पाँच : उपसंहार		५७-६०
५.१ सारांश		५७
५.२ निष्कर्ष		५८
५.३ भावी अनुसन्धानका निम्ति सुझाव र सम्भाव्य क्षेत्रहरू		५९
सन्दर्भ सूची	६१	
परिशिष्ट १: बालनको मूलपाठ		६३
परिशिष्ट २ : मालिका पूजा	७४	
परिशिष्ट ३: पात्रहरूको नाम	७७	